

انقلاب مخملی: پایان مسالمت آمیز کمونیسم در چکسلواکی

دانشجویان چکسلواک که از سرکوب سیاسی و شرایط بد زندگی خسته شده بودند مجموعه‌ای از اعتراضات را علیه حکومت کمونیستی در سال ۱۹۸۹ به راه انداختند. این حرکت به رهبری واسلاو هاول، نماینده نویسنده و فعال دموکراسی، با میلیون‌ها حامی، امور جاری کشور را از طریق تظاهرات و اعتصاب مختل کرد. مردم چکسلواکی پس از شش هفته بسیج مدنی گسترده که با یک اعتراض دانشجویی آغاز شده بود، دهه‌ها سرکوب کمونیستی را در هم شکستند تا یک کشور تازه و دموکرات را شکل دهند.

بینش و انگیزه

فضای سیاسی اتحاد شوروی و دولت‌های اقماری آن تا نیمه دوم دهه ۱۹۸۰ آرام‌تر از دهه‌های پیشین بود. علت این امر طرح دو سیاست تازه حکومتی به نام گلاسنوست یا تلاش حکومت برای شفافیت و بحث آزاد و پرستوریکا یا بازسازی نظام سیاسی و اقتصادی در اتحاد شوروی بود. بسیاری از مورخان این دو سیاست را کاتالیزوری برای بروز بسیاری از انقلاب‌های دموکراتیک غیر خشن در کشورهای بلوک شرق می‌دانند.^[1]

حزب کمونیست چکسلواکی تلاش‌هایی برای جلوگیری از اعمال اصلاحات گورباچف در این کشور صورت داد. در این کشور یک نظام سیاسی یکه تاز حاکم بود که مخالفت را تحمل نمی‌کرد. در این نظام فعالان سیاسی تا نیمه دوم دهه هشتاد به سختی مورد مجازات واقع می‌شدند.^[2] حکومت کمونیستی از طریق تصفیه افراد مظنون به مخالفت و اعضای خانواده آنها، کنترل شدیدی بر شهروندان ایجاد کرده بود. حزب کمونیست چکسلواکی این سیاست‌ها را پس از سقوط دیوار برلین و گذار دموکراتیک در دیگر کشورهای بلوک شوروی مثل لهستان و مجارستان نیز ادامه داد. این شرایط سیاسی سرکوب‌گرانه همراه با سقوط اتحاد شوروی چکسلواک‌ها را به تقاضای تغییر حکومت ترغیب کرد. فعالان مخالف در شش هفته پایانی سال ۱۹۸۹ اقداماتی را انجام دادند که به "انقلاب مخملی" برای براندازی حکومت کمونیستی در چکسلواکی مشهور شد.

وجه ارتباط عنوان مخملی با انقلاب دموکراتیک در چکسلواکی آن است که این حرکت یک جنبش صلح آمیز بوده و به مصالحه و نه خشونت منجر شد. هاول و جنبش سیاسی وی به لحاظ راهبردی، کنش بی خشونت را ترجیح می‌دادند. این امر موفقیت جنبش را تسهیل کرد. اعضای اسلوواک جنبش سیاسی به این انقلاب دموکراتیک به عنوان یک انقلاب آرام اشاره داشتند، اما هاول و رفقای چک وی نام آن را انقلاب مخملی می‌گذاشتند. برخی معتقدند که جنبش زیر زمینی مخملی

"لو رید" اتخاذ عنوان مخملی توسط فعالان مدنی چک را پس از ارائه اولین آهنگ نادر این گروه در پراگ در سال ۱۹۶۸ تسهیل کرد. گروه زیر زمینی مخملی بعدا بر گروهی نزدیک به واسلاو هاول به نام "مردم پلاستیکی دنیا"- یک گروه راک زیر زمینی که جنبش مخالفان چک را از ۱۹۶۸ تا ۱۹۸۹ از لحاظ موسیقایی نمایندگی می کرد- تاثیر گذاشت.^[3]

اهداف و مقاصد

“ من واقعا در نظامی ساکنم
که واژدها، توانایی این را
دارند که کل ساختار نظام
حکومت را بلرزانند.
جایی که واژدها قدرتمندتر
از ده ارتش هستند.
- واسلاو هاول

انقلاب مخملی بدون برنامه ریزی قبلی در ۱۷ نوامبر ۱۹۸۹ با یک تظاهرات دانشجویی برای بزرگداشت پنجاهمین سال مرگ یک تظاهر کننده در تظاهرات دانشجویی علیه اشغال نازیها آغاز شد. اما این تظاهرات به سرعت به یک تظاهرات ضد حکومتی تبدیل شد و دانشجویان به حمل پلاکاردها و سر دادن شعارهای ضد کمونیستی پرداختند.^[4] اعتراضات دانشجویی صلح آمیز بود اما ۱۶۷ دانشجو به خاطر ضرب و شتم پلیس به بیمارستان منتقل شدند.^[5] این تظاهرات و خشونت ناشی از آن الهام بخش اتحادیه‌های کارگری و دیگر گروه‌های مدنی برای سازماندهی اعتراضات به سوی یک چکسلواکی آزاد و دموکراتیک بود.^[6]

پس از تظاهرات دانشجویی، اعتراضات انبوه در چند شهر چکسلواکی برگزار شد. بازیگران و نماینده نویسان در جنبش اعتراضی نقشی برجسته داشتند و به همین لحاظ سالن‌های تئاتر به محل گردهمایی تبدیل شدند. در این سالن‌ها فعالان سیاسی به شکل دادن راهبردهای سیاسی و بحث آزاد می پرداختند.^[7] در طی یکی از این مباحث در یکی از سالن‌های تئاتر پراگ در ۱۹ نوامبر ۱۹۸۹، گروهی به نام "تربیون مدنی" شکل گرفت. این گروه مجموعه‌ای از سخنگویان جنبش دموکراتیک را در خود جای می داد.^[8] خواسته‌های این گروه "استعفای دولت کمونیستی، آزادی زندانیان سیاسی و تحقیق در مورد رفتار پلیس در ۱۷ نوامبر" بود.^[9]

واسلاو هاول "تریبون مدنی" را به عنوان قلب جنبش دموکراتیک چکسلواکی رهبری می کرد. او یک نویسنده، نمایشنامه نویس و شاعر بود که از استعداد خود برای شکل دادن پیام جنبش و چالش حکومت به صورتی که اعتماد و تصور مردم را تسخیر کند، بهره گرفت. هاول گفته است: "من حقیقتاً در نظامی زندگی می کنم که کلمات توانایی به لرزه درآوردن ساختار حکومت را دارند، جایی که واژه‌ها قدرتی ده برابر تصمیمات نظامی را از خود نشان می دهند."^[10] هاول در نمایشنامه‌هایی چون: "مهمانی در باغ"، "یادداشت" و "مصاحبه"، تأثیرات دیوانسالاری حکومت سرکوب گر را بر مردم عادی و زندگی و روابط خصوصی آن‌ها به تصویر کشید.^[11] او در دوران "بهار پراگ" یعنی دوره آزادسازی چکسلواکی در سال ۱۹۶۸ فعال بوده است. در آن دوره، الکساندر دوبچک رهبر کشور محدودیت بر آزادی بیان و کنترل دولتی بر صنعت را رفع کرد. چکسلواک‌ها در یک دوره چند ماهه می توانستند آزادانه به انتقاد از حکومت شوروی بپردازند، آزادانه تر در کشور مسافرت کنند و باشگاه‌های سیاسی غیر مرتبط با حزب کمونیست را تشکیل دهند. اما در آن تابستان، تانک‌های شوروی برای توقف اصلاحات به کشور وارد شدند و هاول را بدانجا کشاند که علیه تجاوز در رادیو آزاد چکسلواکی سخن بگوید. نمایشنامه‌های او به خاطر فعالیت حقوق بشری‌اش از اجرا در تئاترهای چکسلواکی منع شد و خودش در سال ۱۹۷۷ به چهار و نیم سال کار مشقت بار محکوم شد.^[12]

واسلاو هاول باور عمیقی به دموکراسی لیبرال و اعتراض غیر خشونت آمیز داشت. وی به عنوان یکی از بنیانگذاران منشور ۷۷ شناخته شده است. این منشور یک برنامه اقدام مدنی است که در سال ۱۹۷۷ تهیه شد. گروه منشور ۷۷ بیانیه‌ای نوشت و از رژیم خواست تا به تعهدات حقوق بشری بین‌المللی خود عمل کند. این اقدام باعث شد که حکومت اعضای گروه را زندانی کرده و انتشار سند ۷۷ را ممنوع سازد. هاول در نوامبر ۱۹۸۹ تریبون مدنی را پایه گذاری کرد. اعضای شاخص منشور ۷۷ تحت رهبری وی در کنار گروه‌های مخالف دیگر قرار گرفته و تریبون مدنی را شکل دادند.^[13] هدف از این تریبون متحد کردن مخالفان چکسلواک برای براندازی رژیم کمونیستی بود. هاول با هماهنگ کردن موفقیت آمیز سلسله‌ای از تظاهرات عمومی و اعتصابات در یک دوره سه هفته‌ای به چهره اصلی مخالفان چک مبدل شده و این گروه را در مذاکرات با دولت در اوایل دسامبر ۱۹۸۹ هدایت کرد.

واسلاو هاول پس از مذاکرات موفقیت آمیز با دولت کمونیست در سال ۱۹۸۹ به عنوان رئیس جمهور منصوب شد و سپس در ژوئن ۱۹۹۰ به این مقام انتخاب شد و تا سال ۲۰۰۳ این مقام را حفظ کرد. او به خاطر فعالیت مدنی و رهبری سیاسی‌اش جوایز بی شماری شامل جایزه بنیاد بین الملل لیبرالیسم برای آزادی، مدال آزادی ریاست جمهوری، مدال فیلادلفیا، جایزه سامان کانادا و جایزه بین المللی گاندی را دریافت کرده است. هاول علاوه بر جوایز و نشان‌های بی شمار به منبعی الهام بخش برای جنبش‌های دموکراتیک در سرتاسر دنیا تبدیل شده است.

“همه با هم، ده ها هزار نفر برای اعتراض در خیابان ها جمع شدند و فریاد می زدند: "بالاخره دارد اتفاق می افتد"

چکسلواک‌ها زیر سلطه رژیم کمونیست فضای اندکی برای بیان مخالفت سیاسی خویش در اختیار داشتند. حزب کمونیست مخالفان سیاسی را پیش از انقلاب مخملی به نحو موفقیت آمیزی تحت تعقیب قرار می داد. این کار به نحوی بسیار وحشتناک پس از بهار پراگ در سال ۱۹۶۸ پس از تجاوز صدها هزار نیروی نظامی شوروی برای پایان دادن به اصلاحات سیاسی و تقویت اقتدار حزب کمونیست دنبال شد. حتی نشانه‌های کوچک عدم پیروی، جدی گرفته می شد؛ آن چنان که مردی به یاد می آورد پدر بزرگ وی که استاد دانشگاه بود، به خاطر اشاره به دانشجویان خود به عنوان "مردان و زنان" به جای "رفقا" به مقامات مسئول ارجاع شد.^[14]

تلاش‌های رژیم برای اعمال محدودیت بر آزادی بیان که علیه گروه‌های مخالف چک در گذشته مورد استفاده واقع شده بود نتوانست استقامت هاوُل و تریبون مدنی را در هم بشکند. در جریان تظاهرات اولیه ۱۷ نوامبر فعالان دانشجویی به پلیس گل هدیه می کردند و در برابر با قساوت مورد ضرب و شتم واقع می شدند؛ اما راهپیمایی‌ها، اعتراضات و اعتصابات بعدی در هفته‌های آینده قابل توقف توسط قساوت پلیس نبود. رشته‌ای از فعالیت‌های غیر خشونت آمیز تأثیر عمیقی بر مردم چکسلواکی از جمله پلیس و اعضای نهادهای امنیت داخلی گذاشت تا آنجا که اعتراضات و اعتصابات به نحو فزاینده‌ای بزرگ تر و بزرگ تر شده و کمتر با سرکوب حکومت مواجه شدند. معترضان بی خشونت، تحت رهبری هاوُل و تریبون مدنی تغییر جالب توجهی را در محیط مدنی چکسلواکی ایجاد کردند.

پیام و مخاطب

سازمان دهندگان دانشجو در طی اولین اعتراض انقلاب مخملی در ۱۷ نوامبر پیام خود به مردم چکسلواکی و حکومت را در پلاکاردها و پوسترها متوجه خواست استعفای حکومت کردند. با شکل گیری تریبون مدنی در کمتر از ۴۸ ساعت بعد از اولین اعتراضات، اکثر دانشجویان، کارکنان و بازیگران تئاتر بلافاصله اعتصاب کردند اما هاوُل می دانست که افراد بسیار بیشتری باید به اعتصاب بپیوندند تا جنبش رشد کرده و میوه دهد. واسلاو هاوُل و همراهان وی به تداوم فشار به دولت جهت استعفا توافق داشتند؛ اما برای افزایش پشتیبانی ملی برای جنبش، پیام تازه‌ای به مردم چک باید شکل می

گرفت. هاول که معتقد بود عدم همکاری اجتماعی و اقتصادی به شکل اعتصاب می تواند کاراترین عمل علیه حکومت باشد به دنبال سازماندهی یک اعتصاب در ۲۷ نوامبر ۱۹۸۹ در سرتاسر چکسلواکی بود.

در طی چند روز بعد، هاول و تریبون مدنی تظاهرات انبوهی را در سراسر کشور به راه انداختند. این کار با استفاده از برنامه تریبون جهت بیان آزاد عدم رضایت از حکومت و سخن گفتن در مورد اعتصابات عمومی ۲۷ نوامبر انجام شد. ده ها هزار نفر در اعتراضات شرکت کرده و فریاد می زدند، "در نهایت دارد رخ می دهد."^[15] جنبش دموکراتیک چکسلواکی بنیاد گسترده‌ای از آگاهی دموکراتیک را به وجود آورد؛ تظاهرات در ۲۵ و

۲۶ نوامبر جمعیتی حدود ۷۵۰ هزار نفر را به خیابان‌ها و فضاهای عمومی کشاند.^[16] تظاهرات روزانه به ملاقات‌هایی میان تریبون مدنی و نخست وزیر، لادیسلاو آدامچ، انجامید. در این ملاقات‌ها نخست وزیر شخصا تضمین داد که هیچ خشونت علیه شهروندان چک اعمال نخواهد شد.^[17]

سپس در ۲۷ نوامبر ۱۹۸۹ بنا به گزارش‌ها ۷۵ درصد جمعیت چک در دو اعتصاب عمومی دو ساعته شرکت کرده و حمایت عمومی از تریبون مدنی را به نمایش گذاردند. اعتصاب که تقاضاهای عرضه شده توسط جنبش مخالف را تقویت می کرد به مرحله حضور مردمی انقلاب مخملی پایان داد و هاول و تریبون مدنی با موفقیت به رژیم کمونیست نشان دادند که مردم چک دیگر از آن اطاعت نمی کنند.

فعالیت های فراگستر

حزب کمونیست که در برابر تقاضاهای معترضان بی اعتبار و ناتوان شده بود به مذاکره با هاول و تریبون مدنی مجبور شد و این امر به فضای سیاسی تازه‌ای دامن زد. در ۲۸ نوامبر سال ۱۹۸۹، یک روز پس از اعتصاب عمومی شهروندان، حزب کمونیست رسماً از انحصار قدرت سیاسی در چکسلواکی دست کشید تا به حکومت چند حزبی امکان بروز دهد. در ۱۰ دسامبر، رئیس جمهور کمونیست، گوستاو هوزاک، استعفا داد و در ۲۹ دسامبر، پارلمان چک واسلاو هاول را به ریاست جمهوری چکسلواکی آزاد منصوب کرد. هاول به عنوان آخرین رئیس جمهور کشور چکسلواکی و اولین رئیس جمهور جمهوری چک پس از تقسیم چکسلواکی به دو کشور جمهوری چک و اسلواکی، گذار تاریخی دولت به دموکراسی را تسهیل کرده و اولین انتخابات آزاد و منصفانه را در ژوئن ۱۹۹۰ برگزار کرد. دولت جدید قانون چکسلواکی را مبنی بر آزادی در حوزه سیاست و اقتصاد تصویب کرد و جامعه ای باز و آزاد را ایجاد کرد.

جدول زمانی

تاکتیک‌های بی‌خشونت

روش‌های اعتراض بی‌خشونت

ارتباط با مخاطبین بیشتر
معترضین از بنرها و پوسترها با شعار "پایان حاکمیت تک حزبی"
و "هاول پیش به سوی قلعه" استفاده می‌کردند.

فعالیت‌های سمبولیک
معترضین پرچم چکسلواکی را به احتزاز درآوردند.

انجمن‌های عمومی
شهروندان در اعتراضات دور هم جمع شده و شکل مدنی بحث
های عمومی برگزار می‌کرد.

بیانات رسمی
تشکل مدنی بیان‌های صادر کرد که طی آن خواسته‌های خود را از
دولت مطرح کرد.

اجرای موسیقی و نمایش
وسلاو هاوول از طریق نمایش نامه‌ها، اعتراض خود را نشان می‌داد.
فعالیت‌های هنری وی شرایط موجود تحت حاکمیت کمونیسم را
مورد انتقاد قرار می‌داد.

روش‌های عدم همکاری بی‌خشونت

اعتصاب عمومی
اعتصابات در سرتاسر کشور، شتاب بیشتری به جنبش داد.
اعتصاب عمومی 2 ساعته قدرت خود را برای کنار گذاردن حکومت
از قدرت مطلقه نشان داد.

فوریه 1948: حزب کمونیست در چکسلواکی از طریق
کودتایی که از سوی شوروی حمایت می‌شد، قدرت را در
دست می‌گیرد.

ژانویه 1968: رهبر حزب کمونیست، الکساندر دوبچک ،
اصلاحاتی را آغاز می‌کند که منجر به بهار پراگ می‌شود.
آگوست 1968: نیروهای شوروی بهار پراگ را مورد حمله
قرار می‌دهند.

ژانویه 1977: وسلاو هاوول جنبش "منشور 77" را رهبری
می‌کند. جنبشی که از دولت چکسلواکی می‌خواهد به
تعهدات بین‌المللی اش در خصوص حقوق بشر عمل کند.
وسلاو هاوول برای اولین بار محکوم به حبس می‌شود.

نوامبر 1989: اعتراضات دانشجویی علیه دولت در
براتیسلاوا با خشونت حکومتی رو به رو می‌شود. پس از 3
روز تشکل مدنی (Civic Forum) تشکیل می‌شود و
خواستار استعفای دولت می‌شود. 750 هزار نفر در تظاهرات
پراگ در روزهای 25 و 26 نوامبر شرکت می‌کنند تا
نارضایتی خود را نسبت به دولت نشان داده و اعتصاب
عمومی 27 نوامبر را به طور عمومی اعلام کنند. در روز 27
نوامبر، 75% از جمعیت کشور در اعتصاب عمومی 2 ساعته
شرکت می‌کنند. روز بعد، یعنی 28 نوامبر، حزب کمونیست
از قدرت مطلقه در چکسلواکی کناره‌گیری می‌کند.

دسامبر 1989: رئیس‌جمهور حزب کمونیست، گوستاو
هوزاک، استعفا می‌دهد.

ژوئن 1990: هاوول به عنوان رئیس‌جمهور در اولین
انتخابات آزاد جمهوری چک جدید، انتخاب می‌گردد.

بیشتر بدانید:

News & Analysis

- [Apple, R. W. Jr. "Clamor in the East: Millions of Czechoslovaks Increase Pressure on Party with Two-Hour General Strike." *The New York Times* 28 Nov 1989: A1.](#)
- ["Czech Republic \(2009\)." Freedom House. 2009.](#)
- [Esfandiari, Golnaz. "Vaclav Havel Urges Iran Student Leaders Not to Lose Hope." *Persian Letters*. 11 March 2010.](#)
- [Etzler, Tomas. "Disarming the Velvet Revolution." CNN. 18 Nov 2009.](#)
- [Glasser, Susan. "The FP Interview: Vaclav Havel." *Foreign Policy*. 9 Dec 2009.](#)
- ["Havel Expresses Solidarity With Iranian Demonstrators." *Radio Free Europe/Radio Liberty*. 15 June 2009.](#)
- ["History Online: The "Velvet Revolution."" *Radio Prague*. 1997.](#)
- [Libresco, Andrea S and Jeannette Blantic. "Peace Lessons from Around the World." 2006. PDF.](#)
- [Michnik, Adam. "After the Velvet, another Velvet Revolution?" *Salon.com*. 20 Nov 2008.](#)
- ["Panic! On the Streets of Prague." *Prague Life*. 12 Feb 2010.](#)
- ["Profile of Vaclav Havel." *Answers*. 12 Feb. 2010.](#)
- ["Vaclav Havel." *Wikipedia*. 29 Jan 2010.](#)
- ["Velvet Revolution." *Wikipedia*. 9 Feb 2010.](#)

Video

- ["The Power of the Powerless." YouTube. 22 April 2009.](#)
- ["The Velvet Revolution." *Columbia University*. 2006.](#)

Books

- [Keane, John \(ed\). *The Power of the Powerless*. New York: ME Sharpe, Inc. 1990.](#)
- [Kukral, Michael Andrew. *Prague 1989: Theater of Revolution*. New York: \[Columbia University Press\]\(#\). 1997.](#)
- [Wheaton, Bernard and Zdenek Kavan. *The Velvet Revolution: Czechoslovakia 1988-1991*. Colorado: Westview Press, 1992.](#)

- ^[1] ["Panic! On the Streets of Prague." *Prague Life*. 12 Feb 2010.](#)
- ^[2] [Wheaton, Bernard and Zdenek Kavan. *The Velvet Revolution: Czechoslovakia 1988-1991*. Colorado: Westview Press, 1992.](#)
- ^[3] [Ash, Timothy Garton. "Velvet Revolution: The Prospects." *New York Review of Books*. 3 Dec 2009.](#)
- ^[4] ["History Online: The "Velvet Revolution."" *Radio Prague*. 1997.](#)
- ^[5] Ibid.
- ^[6] Wheaton and Kavan.
- ^[7] Ibid.
- ^[8] "History Online: The "Velvet Revolution.""
- ^[9] Ibid.
- ^[10] [Libresco, Andrea S and Balantic, Jeannette. "Peace Lessons from Around the World." 2006. PDF.](#)
- ^[11] [Lukes, Steven. "Introduction." *The Power of the Powerless*. Ed. John Keane. New York: ME Sharpe, Inc, 1990. 11-22. 12.](#)
- ^[12] Ibid.
- ^[13] "History Online: The "Velvet Revolution.""

^[14] [Etzler, Tomas. "Disarming the Velvet Revolution." CNN. 18 Nov 2009.](#)

^[15] "Panic! On the Streets of Prague."

^[16] [Ibid.; Apple, R. W. Jr. "Clamor in the East: Millions of Czechoslovaks Increase Pressure on Party with Two-Hour General Strike." New York Times November 28, 1989:](#)

[A1.](#)

^[17] "History Online: The 'Velvet Revolution.'"